

Vista parcial de la Sala dels Gravats amb l'equip espeleològic. © Fotografia: Josep Vallverdú

LA SALA DELS GRAVATS PREHISTÒRICS
DE LA COVA D'EN PEIXET DE

LA FEBRÓ

UNA DESCOBERTA SENSACIONAL A LES
MUNTANYES DE PRADES.

Ramon Viñas · Albert Rubio · Josep Vallverdú · Antonio Rodríguez · Diego Lombao · Ariadna Timoneda

En els darrers anys, la recerca i les investigacions arqueològiques així com les exploracions i tasques espeleològiques a les muntanyes de Prades, han aportat importants novetats i d'allò més suggestives per al coneixement de l'art prehistòric de Catalunya i Europa. Recordem l'article que va publicar la nostra revista sobre l'extraordinària troballa de gravats paleolítics a la cova de la Font Major a l'Espluga del Francolí (núm. 13 del 2020). Ara, de nou, ens trobem davant d'un altre descobriment sensacional realitzat l'any 2021 en el complex càrstic de la cova de la Vila, en el barranc de la cova del Corral a les muntanyes de Prades, terme municipal de la Febró.

< Formacions i espeleotemes de la Sala Blanca. © Fotografia: Francesc Rubinat

Exploració dels Pous Paralels del sistema subterrani de la cova d'en Peixet. © Fotografia: Montse Roca

En els darrers anys, la recerca i les investigacions arqueològiques així com les exploracions i tasques espeleològiques a les muntanyes de Prades, han aportat importants novetats i d'allò més suggestives per al coneixement de l'art prehistòric de Catalunya i Europa. Recordem l'article que va publicar la nostra revista sobre l'extraordinària troballa de gravats paleolítics a la cova de la Font Major a l'Espluga del Francolí (núm. 13 del 2020). Ara, de nou, ens trobem davant d'un altre descobriment sensacional realitzat l'any 2021 en el complex càrstic de la cova de la Vila, en el barranc de la cova del Corral a les muntanyes de Prades, terme municipal de la Febró.

La descoberta

A mitjan mes de maig, els espeleòlegs Francesc Rubinat, de l'equip de recerca espeleològica (ERE, Centre Excursionista de Catalunya); Montse Roca, i Juli Serrano de la secció d'investigacions espeleològiques (SIE, Centre Excursionista Àliga), es trobaven realitzant treballs topogràfics en una de les cavitats del conjunt de la cova de la Vila, coneguda com la cova d'en Peixet, quan en explorar el final d'un estret conducte, col·lapsat per terra i blocs inestables, observaren un petit forat a la paret que suggeria que la cavitat podia continuar i endinsar-se en aquell punt. Després d'hores d'extreure pedres i argila, els espeleòlegs aconseguiren obrir un pas angost, una gatera, just per entrar –amb moltes dificultats–, en un espai desconegut des de feia segles, i on els esperava una sorpresa espectacular. Juli Serrano, el primer espeleòleg en accedir-hi, va descobrir que darrere d'aquell pas estret, i encara mig ensorrat, hi havia una sala oval d'uns 10 m de diàmetre amb una paret coberta de representacions gràfiques gravades que expressaven formes esquemàtiques i dissenys completament abstractes.

Els descobridors enviaren algunes fotografies dels motius gravats a Miquel Nebot i Teresa Hernández de la Vocalia d'Ecologia i Con-

servació del Medi Subterrani de la Federació Catalana d'Espeleologia, els quals es comunicaren amb un dels firmants d'aquest article, i acordaren una visita per tal de verificar i certificar l'autenticitat de la troballa al Servei d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Cal comentar que la cova no constitueix una cavitat d'escàs recorregut, sinó un complex subterrani laberíntic d'estretes galeries, gateres, sales i pous, amb un recorregut de 546 m i amb un desnivell o fondària de 39 m que requereix equipament espeleològic per a la seva exploració. Actualment, es duen a terme les investigacions arqueològiques i estudis pertinents sobre el conjunt rupestre i la cova es troba tancada al públic en general per precaució i per a la preservació d'aquest important patrimoni cultural.

El mural gravat

Es tracta d'un conjunt d'art rupestre esquemàtic i abstracte, singular i excepcional a Catalunya. Segons indiquen les dades obtingudes, fins ara, el mural gravat s'ha d'incloure entre els assignats a períodes postpaleolítics (societats d'agricultors i ramaders en els inicis de la metal·lúrgia). A casa nostra, aquest tipus de panells gravats en àmbits subterranis són molt desconeguts. Per una banda, l'escassetat d'altres conjunts rupestres similars i, per altra banda, el fet de localitzar-se a l'interior d'una cavitat, amb un context arqueològic, possiblement associat, el situa entre els més destacables del territori català. Hem de pensar que l'única evidència coneguda, amb característiques anàlogues a Catalunya, la trobem en el sistema subterrani de la cova de Vallmajor a Albinyana al Baix Penedès. No obstant això, en aquesta cavitat, el mural no està gravat, sinó pintat amb pigment vermell, tal com els podem trobar en abrics a l'aire lliure i en altres indrets de l'arc mediterrani de la Península Ibèrica.

El panell de la Sala dels Gravats de la Cova d'en Peixet presenta una àrea d'uns 8 m de longitud per uns 2 m d'amplada mitjana, i les figures representades estan distribuïdes a partir de diverses cotes i ordenades en franges en sentit horitzontal. El seu concepte formal o estilístic és extraordinàriament senzill i sintètic "esquemàtic i abstracte", i moltes vegades resulta difícil identificar o classificar els grafismes i signes expressats. El seu repertori iconogràfic consta d'unes 150 unitats i està constituït per diversos zoomorfs i nombroses formes geomètriques de caràcter simbòlic.

Dintre del grup dels zoomorfs hem pogut identificar diversos quadrúpedes; en particular, bòvids i èquids, i també algun possible oviceprí, cànid, i un parell de pisciformes, peixos? En canvi, entre les formes geomètriques i abstractes, hem de destacar una gran diversitat de traços lineals: rectes, corbats, angulosos i ondulats, i situats en diverses posicions: verticals, inclinats i horitzontals. En general, formes que apareixen aïllades, emparellades, agrupades, entrelaçades o creuades com els cruciformes o les aspes, i entre els quals s'intueixen algunes possibles figures humanes. També s'observen retícules de diferents tipus que podrien indicar estructures o corral, alguna probable cabana i cobertes o umbracles, així com pectiniformes, un possible ídol oculat i signes astronòmics com els estel·liformes.

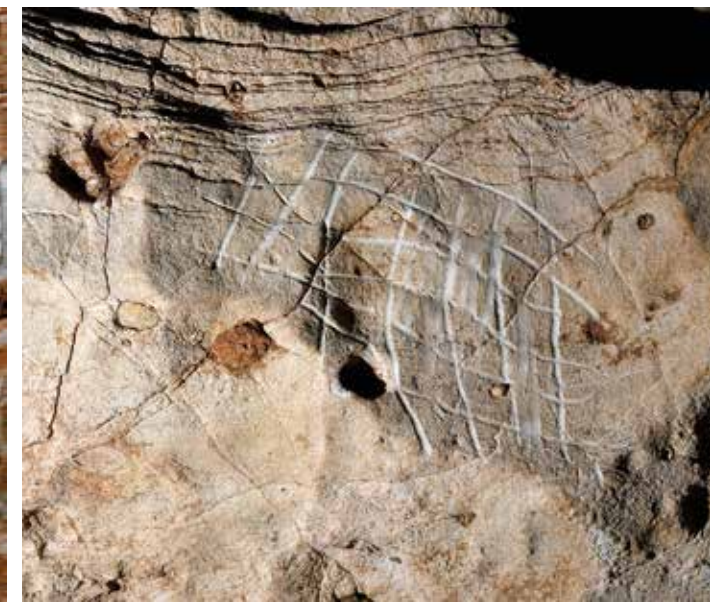
Cavall i quadrúpede indeterminat de la Sala dels Gravats. © Fotografia: Teresa Hernández

Quadrúpede interpretat com a bòvid amb les banyes en perspectiva frontal que formen un cercle. © Fotografia: Teresa Hernández

Traços i formes esquemàtiques i abstractes que suggereixen una possible estructura. © Fotografia: Teresa Hernández

Representació d'una forma reticulada (esquemàtica i abstracta) de la cova del Peixet. © Fotografia: Teresa Hernández

Les marques impreses, deixades per les eines utilitzades en la realització dels gravats prehistòrics de la Febró, indiquen que es varen fer servir els mateixos dits, per a l'extracció de l'argila i, així mateix, espàtules i punxons de fusta o d'os i, possiblement, algunes puntes de sílex. En diverses figures s'ha observat la combinació dels dits amb els diferents estris.

En definitiva, es tracta d'un món complex de diagrames, un aliatge de signes i una mena de llenguatge simbòlic. Segons la nostra opinió, comprèn l'expressió gràfica d'una cosmovisió particular de les comunitats agricultores i ramaderes que, en principi i de forma hipotètica, emmarquem entre els períodes calcolític i l'edat del bronze (3000-1500 aC).

En l'àmbit peninsular, el conjunt de la Febró queda assignat al grup de coves amb manifestacions rupestres de tipus "esquemàtic abstracte i esquemàtic negre subterrani", dit d'una altra manera, murals heterogenis que destaquen per les seves afinitats formals, tipològiques, temàtiques i tècniques, i assenyalen entre altres: la Galeria del Sílex a Burgos, la Cueva Maja a Sòria, les coves de Los Enebralejos a Segòvia, la Murcielaguina a Còrdoba, i la Pileta i Nerja a Màlaga, algunes d'elles pintades amb negre o vermell i, totes elles, amb un rang cronològic equiparable. No obstant això, el treball d'investigació està en procés i, per tant, caldrà esperar els resultats de les investigacions.

Traços que configuren un **element abstracte**. © Fotografia: Teresa Hernández

La recerca arqueològica

Des de fa més d'una dècada, l'Institut de Paleoecologia Humana i Evolució Social de Tarragona (IPHES-CERCA) ha desenvolupat diverses actuacions arqueològiques en el terme de la Febró. Les intervencions arqueològiques programades han estat realitzades dins del projecte de recerca "Evolució paleoambiental i poblament prehistòric a les conques dels rius Francolí, Gaià, Siurana i rieres del Camp de Tarragona" del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. El principal àmbit temporal de les excavacions es basen en l'arqueologia dels darrers caçadors i recol·lectors i els primers agricultors i ramaders de la capçalera del riu Siurana, treballs iniciats pel Dr. Salvador Vilaseca.

Les darreres intervencions arqueològiques a la sala dels Gravats en el conjunt de la cova de la Vila han estat dedicades a protegir i documentar el registre arqueològic de la cavitat. La primera actuació va estar dedicada a tancar les principals entrades a les cavitats amb portes fetes de reixes, gràcies a l'execució d'un projecte LEADER assolit per l'Ajuntament de la Febró. Una altra actuació va ser el tancament de la sala dels Gravats amb una porta. La intervenció va ser promoguda i autoritzada com a intervenció preventiva pel Servei d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. La instal·lació de la porta va tenir per

finalitat recuperar les condicions subterrànies ambientals, després de l'obertura artificial de la Sala. Per tal de vetllar per a la conservació dels gravats s'han instal·lat mesuradors de la humitat, de la temperatura i del diòxid de carboni per obtenir dades anuals de l'evolució diària d'aquests paràmetres. Les sondes han estat finançades per l'IPHES. Un equip de restauradores ha realitzat un informe tafonòmic de la roca i les representacions gravades. Finalment, dins la sala dels Gravats han estat portades a terme dues intervencions arqueològiques programades.

Pel que fa als resultats de la recerca arqueològica, aquests són encara preliminars. Un dels resultats més singulars, producte de la intervenció preventiva, va ser la descoberta i documentació d'una estructura en fossa que contenia un esquelet complet d'un oviceprí infantil. Esperem poder datar pròximament aquest enterrament per radiocarboni.

La primera intervenció arqueològica va consistir a dur a terme un sondeig a la zona proximal de la rampa d'accés a la Sala dels Gravats. De fet, l'actuació també perseguia la instal·lació d'un suport, fet de tubs de plàstic PVC, per tal d'aixecar una pantalla desmuntable de la grandària del parament gravat. Aquesta pantalla ha estat portada a terme per evitar que la pols generada durant les actuacions arqueològiques dins la sala arribi sobre la superfície dels gravats. Els son-

Fotografia ultraviolada, emesa per les representacions gràfiques i el seu suport després de ser il·luminada per llum ultraviolada d'ona llarga (365 nm). © Fotografia: Josep Vallverdú i Ariadna Timonedà

deigs amb tubs de PVC al peu del parament dels gravats han permès documentar que, en aquesta part de la sala, hi ha poca sedimentació holocena. Els sediments dels sondeigs són de fangs arenosos i graves dolomítiques estratificades de color vermell i groc que, de forma provisional, els atribuïm al plistocè superior final (15 - 10,7 ka).

Els sediments holocens han estat localitzats en la porció distal de la rampa d'entrada a la Sala dels Gravats, durant la campanya del maig de l'any 2023. En aquesta zona hem inventariat un conjunt de restes esquelètiques agregats d'ovicaprins associats a carbons. Aquestes restes esquelètiques i carbons afloraven, sense estar enterrats, associades a blocs de dolomies amb argiles. La intervenció arqueològica ha permès establir la continuïtat entre els materials arqueològics no enterrats i les citades restes esquelètiques i carbons dins d'un paviment de graves. En aquest context de restes esquelètiques i carbons sepultats sota les graves tenim la confiança de poder recuperar, en les properes campanyes, artefactes ceràmics o indústries lítiques que permetin contextualitzar tots aquests materials.

La datació de les restes arqueològiques enterrades en aquest sector pot proporcionar una datació radiocarbònica susceptible de ser associada a les representacions gràfiques de la Sala dels Gravats de la Febró. Els resultats d'aquestes mesures radiocarbòniques estan en curs.

Una altra investigació en curs és la documentació de les cristal·litzacions de calcita que estan sobre les dolomies del Keuper que formen la paret de roca on trobem els gravats. Les concrecions de calcita de la paret han estat il·luminades amb una llum ultraviolada de 365 nm. Les cristal·litzacions han estat fotografiades mitjançant una càmera digital modificada per a registrar les radiacions ultraviolades emeses per les calcites. L'excitació de la llum UV permet registrar diferències, si existeixen, sobre el grau de saturació de les calcites de la paret amb relació a l'exposició a la radiació ambiental soferta pel pas del temps. Es tracta de reconèixer si hi ha calcites de diferents períodes d'acord amb la seva saturació/emissió després de ser excitades per la radiació ultraviolada de 365 nm. Les fotografies ultraviolades dels gravats també són una tècnica d'il·lustració complementària a la fotografia digital.

Agraïments:

A l'Ajuntament de la Febró pel seu interès en la conservació del mural gravat, i en les actuacions i excavacions arqueològiques que es porten a terme per part de l'IPHES. Als espeleòlegs esmentats per la seva treballa i per l'ajuda obtinguda en els treballs realitzats. Al Servei d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya per la seva immediatesa en les accions de protecció d'aquest Patrimoni. També a la Fundació Palarq pel seu finançament. ■